

ΤΟ ΣΧΟΙΝΙ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

Το Χριστομίμητο Μαρτύριο του Οικουμενικού Πατριάρχου Αγίου Γρηγορίου του Ε΄ (+1821) και η αναίρεση των ψευδολογούντων αρνητών της υπερτάτου θυσίας του ως Γενάρχου και Εθνάρχου του Ρωμαϊκού Γένους κατά την επανάσταση της Εθνικής Παλιγγενεσίας.

Διαχρονικό ιερό Σύμβολο υψίστης αυτοθυσίας κατά τον αγώνα της εθνικής παλιγγενεσίας του 1821 παραμένει το πρόσωπο του εθνοϊερομάρτυρος Οικουμενικού Πατριάρχου Αγίου Γρηγορίου του Ε΄ (+1821). Ταυτόχρονα για πολλούς, ιστορικούς και μη, αποτελεί και σήμερα ακόμη «σημείον αντιλεγόμενον» λόγω του υπ' αυτού υπογραφέντος αφορισμού του Υψηλάντου για την επανάσταση στη Βλαχία καθώς και όσων θα συμμετείχαν σε ανάλογες ενέργειες.

Είναι γεγονός ότι για το πρόσωπο του απαγχονισθέντος Πατριάρχου πολύ μελάνι εχύθη και από πολλούς, ειδήμονες και ασχέτους με την μελέτη των αδιαψεύστων πηγών και των πραγματικών ιστορικών δεδομένων της συγκεκριμένης περιόδου κατά την οποία έλαβαν χώρα τα γενόμενα. Η εύκολη και άκριτη καταδική στο πρόσωπο του μεγαλομάρτυρος Αγίου Πατριάρχου είτε προέρχεται από πρόσωπα τα οποία εκ πεποιθήσεως διάκεινται εχθρικός προς την Εκκλησία και τους κληρικούς της, είτε εμφορούμενα από ποικίλα συμπλέγματα τα οποία εκπηγάζουν από διάφορα φιλοσοφικά και πολιτικά ιδεολογήματα ή ιδεοληψίες, με αποτέλεσμα να συνεχίζουν μέχρι και στις μέρες μας ορισμένοι αδαείς ή «κατευθυνόμενοι κονδυλοφόροι» να ρίπτουν τον «λίθον του αναθέματος» στο πρόσωπο του υπέρ του Γένους θυσιασθέντος στο φρικτό ικρίωμα της αγχόνης Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄.

Το γεγονός μάλιστα ότι η απροσωπώληπτη και αδέκαστη ιστορία μέσα από τις συμπληγάδες της σοβαρής και αντικειμενικής έρευνας και μελέτης των πηγών και των δεδομένων της εποχής εκείνης, όπως έχουν δημόσια εκτεθεί στην κρίση κάθε νουνεχούς ανθρώπου, αποτελούν ηχηρό ράπισμα και αποστομωτική αναίρεση των γραφομένων όλων εκείνων που από προκατάληψη και εξυπηρέτηση ακραίων σκοπιμοτήτων συνεχίζουν να ομιλούν για «προδότη Πατριάρχη».

Η αλήθεια, μεμαρτυρημένη μέσα από τις ιστορικές πηγές, είναι ότι ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ κατά τις παραμονές της εθνικής επαναστάσεως ε γνώριζε την δράση της Φιλικής Εταιρείας και όταν το

1818 τον επισκέφθηκε μυστικά το μέλος της Εταιρείας και οπλαρχηγός Ιωάννης Φαρμάκης ζητώντας του να ορκισθεί, εκείνος αρνήθηκε και του σύστησε να είναι προσεκτικοί οι «Φιλικοί» στις κινήσεις τους. Από δε την αλληλογραφία του «Φιλικού» Παναγιώτη Σέκερη γνωρίζουμε ότι ο Πατριάρχης συνεργαζόταν με την Φιλική Εταιρεία αν και επισήμως προσπαθούσε διπλωματικά να δείχνει ότι υποστήριζε την Υψηλή Πύλη.

Ο πρότανης των νεότερων ιστορικών, αοίδιμος καθηγητής Απόστολος Βακαλόπουλος, στον Ε΄ τόμο του μνημειώδους έργου του *«Ιστορία του Νέου Ελληνισμού»*, αφού αναφέρει ότι η έκθεση του Ολλανδού επιτετραμμένου στην Κωνσταντινούπολη επιβεβαιώνει την συμμετοχή του Πατριάρχου Γρηγορίου Ε΄ στην επανάσταση, γράφει εμπειριστατωμένα : *«Ο Πατριάρχης...ήταν οπωσδήποτε ενήμερος των επαναστατικών ζυμώσεων και κινήσεων των Ελλήνων και με ορισμένους από τους εκπροσώπους της Φιλικής, όπως με τον Σαλώνων Ησαΐα καθώς και με τον Ιωάννη Παπαρρηγόπουλο, με τους οποίους είχε συναντηθεί λίγο πριν από την εξέγερση των Ελλήνων...Ο Φαρμάκης έλεγε -και τα θεωρώ αξιόπιστα- ότι ο Πατριάρχης είχε δείξει ζωηρό ενδιαφέρον για την κίνηση της Εταιρείας αλλά δε δέχθηκε να μνησθεί γιατί φοβήθηκε μήπως φέρει σε μεγάλο κίνδυνο το έθνος. Έκαμε μάλιστα τότε την παρατήρηση ότι οι εταίροι πρέπει να προσέξουν πολύ, μήπως βλάψουν αντί να ωφελήσουν την Ελλάδα. Ο Πατριάρχης λοιπόν είχε τις ίδιες ελπίδες αλλά και τους ίδιους φόβους που κυμάτιζαν σαν άμπωτη και παλίρροια στις ψυχές πολλών Ελλήνων, ιδίως εκείνων που είχαν πνευματική και κοινωνική θέση ή οικονομική δύναμη μέσα στη νεοελληνική κοινωνία...Ο προσανατολισμός του προς τις διάχυτες τότε εθνικές ιδέες τον έφερναν κοντά στο λαό και τον απάλλαξαν από προστριβές και διενέξεις, ίσως και περιπέτειες, που θα ήταν ενδεχόμενο να του δημιουργήσει η άκαμπτη αντίθεσή του προς τους κοινούς σκοπούς. Εμπρός όμως στους Τούρκους επισήμως δήλωνε ότι η αυτοκρατορία τους ήταν «άνωθεν τεταγμένη» και αργότερα ο φόβος των τρομερών αντιποίνων τους τον έκαμε να καταδικάσει την επανάσταση και ν' αφορίσει τους αρχηγούς της».*

Άξια ιδιαίτερης αναφοράς είναι και τα όσα με έμφαση υπογραμμίζει ο Δ. Σ. Μπαλάνος σχετικά με την υπογραφή του αφορισμού της Επανάστασεως από τον Πατριάρχη Γρηγόριο Ε΄ : *«ηναγκάσθη να θέση την υπογραφήν του κάτωθι εγγράφου, καταδικάζοντος το κίνημα, υπέρ της επιτυχίας του οποίου ολοψύχως ηύχετο και ειργάζετο. Υπογράφων απεμάκρυνε τας υπονοίας της*

Πύλης περί συμμετοχής εις το κίνημα επισήμων κύκλων. Μη υπογράφων θα επεβεβαίουν τας υπονοίας, ότε δεινή επιπίπτουσα η τιμωρία του τυράννου κατά των βυσσοδομούντων, θα ενέκρου το κίνημα πριν ή εκραγή. Άλλως ο αοίδιμος Πατριάρχης μετά θαυμαστής εγκαρτερήσεως υπέστη το μαρτύριον, όταν επέστη η ώρα, καίτοι ηδύνατο να σωθή διά της φυγής» [Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών, 14 (1939) 280].

Το βαθύτερο ψυχικό μαρτύριο που βίωσε ο Πατριάρχης Γρηγόριος εκείνες τις μεγάλες ώρες για το Γένος υπογραμμίζεται από τον Κ. Σκουτέρη: *«θα έλεγε κανείς, και δεν θα ήτο υπερβολή, ότι το μέγα μαρτύριον του Πατριάρχου δεν υπήρξε η αγχόνη, αλλ' η εγκύκλιος της 23^{ης} Μαρτίου του 1821 διά της οποίας οι μεν επαναστάται προετρέποντο εις μετάνοιαν, αφωρίζετο δε ο αρχηγός της Επαναστάσεως Αλέξανδρος Υψηλάντης»* (Κ. Σκουτέρη, Κείμενα του Νέου Ελληνισμού, Αθήναι 1971, σ. 10).

Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ με την εξ αδηρίτου ανάγκης επώδυνη αυτή απόφασή του ήταν βαθύτατα πεπεισμένος, όπως και εκ των πραγμάτων απεδείχθη, ότι κατόρθωσε να αποτρέψει δύο φορές την σφαγή και τον αφανισμό του χριστιανικού πληθυσμού της Κωνσταντινουπόλεως και πολλών άλλων επαρχιών από τους οθωμανούς, όπως με απόλυτα κατηγορηματικό τρόπο του είχε διαμηνύσει η Υψηλή Πύλη, ότι θα προέβαινε σε σκληρά αιματηρά αντίποινα εξολοθρεύσεως των Ρωμιών εάν ως Πατριάρχης και πνευματική κεφαλή του ρωμαϊκού Γένους δεν νουθετούσε τους επαναστατημένους ραγιάδες. Αφού μάλιστα κατά την Μεγάλη Δευτέρα του 1821 προέβη σε μυστική ιεροπραξία στην άρση του αφορισμού ενώπιον των συνοδικών αρχιερέων του Πατριαρχείου και κατέκαυσε το σχετικό πατριαρχικό έγγραφο *«ιδίαις χερσίν»* εντός του Ιερού Βήματος του Πατριαρχικού Ναού του Αγίου Γεωργίου στο Φανάρι, και ενώ πολλοί εκ των ημετέρων και ξένων επιφανών τον προέτρεπαν να διαφύγει και να σωθεί, εντούτοις εκείνος παρέμενε ατάραχος και απαθής πιστεύοντας ακράδαντα ότι διά του τρόπου αυτού θα βοηθούσε όσο ήταν δυνατόν να μην γενικευθεί ο διωγμός εναντίον των αθώων Ρωμιών.

Είναι συγκλονιστικοί και αποτελούν αδιάψευστο ιστορικό τεκμήριο οι προ της καθαιρέσεως από την Υψηλή Πύλη και προ του μαρτυρίου της αγχόνης λόγοι του εθνοϊερομάρτυρος Πατριάρχου, ο οποίος στις επίμονες προτροπές των *«Φιλικών»* και των ξένων πρεσβευτών να παραιτηθεί της Πατριαρχίας, να φύγει και να σωθεί, απαντούσε: *«Ο μισθωτός και ουκ ων ποιμήν φεύγει. Γεννηθήτω το*

θέλημα του Κυρίου». Προς δε τους «Φιλικούς», οι οποίοι επέμεναν να τον φυγαδεύσουν μυστικώς, εκείνος ως Εθνάρχης και Γενάρχης: «Εγνώριζεν...την ύπαρξιν της Φιλικής Εταιρείας και μυστικώς προσηύχето και ηυλόγει τας προσπάθειας αυτής υπέρ απελευθερώσεως του δούλου γένους...Χρεωστούμεν έλεγε να ποιμάνωμεν καλώς τα ποιμνιά μας, και χρειάς τυχούσης να κάμωμεν όπως ο Ιησούς δι' ημάς, διά να μας σώση (εννοών και την θυσίαν της ζωής των ακόμη)».

Απευθυνόμενος πατρικώς προς τον Μουρούζη: *«Σωθείτε σεις έλεγεν...διότι έχετε και ηλικίαν και ικανότητα και θέσιν κοινωνικήν να υπηρετήσητε την πατρίδα. Μη προτρέπετε όμως εμέ εις φυγήν. Μάχαιρα θα διέλθη τας ρύμας της Κωνσταντινουπόλεως και των λοιπών πόλεων των χριστιανικών επαρχιών. Μου ζητείτε, μεταμφιεζόμενος να καταφύγω εις πλοίον ή να σωθώ εν τω οίκω οιουδήποτε φίλου πρέσβεως διά ν' ακούσω πώς εις τας οδούς οι δήμιοι κατακρεουργούσι τον χηρέυσαντα λαόν. Όχι είμαι Πατριάρχης διά να σώσω το Έθνος και όχι διά να ωθήσω αυτό εις αγρίαν καταστροφήν. Ο θάνατός μου ίσως επιφέρη μεγαλειέραν ωφέλειαν παρ' όσην η ζωή μου. Οι ξένοι Χριστιανοί ηγεμόνες δεν δύνανται παρά να εκπλαγώσιν επί τω αδίκω θανάτω μου και δεν θα παρέλθωσιν ίσως αδιάφοροι προ της ύβρεως, ην εν τω προσώπω μου θα υποστή η πίστις του Χριστού. Και οι Έλληνες, οι άνδρες των όπλων θα μάχωνται μετά μεγαλειτέρας μανίας, όπερ συχνάκις δωρείται την νίκην. Θα εκδικήσωσι τον θάνατόν μου. Αναμένετε μεθ' υπομονής, ό,τι και αν συμβή. Δεν θα θελήσω όμως ποτέ να γίνω χλεύασμα των ζώντων. Δεν θ' ανεχθώ ώστε εις τας οδούς της Οδησσού, της Κερκύρας ή της Αγκώνος διερχόμενον να με δακτυλοδεικτώσι λέγοντες: «Ιδού ο φονεύς Πατριάρχης». Αν δε το Έθνος μας σωθή και θριαμβεύση, είμαι πεπεισμένος ότι θα μοι αποδώση θυμίαμα επαίνου και τιμήν, διότι εξεπλήρωσα το καθήκον μου. Τετάρτην φοράν δεν θα υπάγω εις τον Άθωνα. Δεν θέλω».*

Ανάλογη υπήρξε η απάντησή του και προς τον Παπαρρηγόπουλο: *«Πηγαίνετε εις την ευχήν μου και μη σκέπτεσθε εμένα. Το τέλος μου απεφασίσθη από τον Θεόν και θα γίνη το θέλημά του». Το μεγαλείο της ψυχής του αγίου ανδρός αναδεικνύεται ακόμη περισσότερο μέσα από τους κατ' ιδίαν λόγους του και προς τον μετέπειτα μαρτυρήσαντα Μητροπολίτη Δέρκων: «Και εγώ ως κεφαλή του Έθνους, και υμείς η Σύνοδος, οφείλομεν ν' αποθάνωμεν διά την κοινήν σωτηρίαν. Ο θάνατος ημών θα δώση δικαίωμα εις την χριστιανωσύνην να υπερασπίση το Έθνος εναντίον του Τυράννου. Αλλ' αν υπάγωμεν ημείς*

να ενθαρρύνωμεν την επανάστασιν, τότε θα δικαιώσωμεν τον Σουλτάνον, αποφασίσαντα να εξολοθρεύση το Έθνος».

Την αξιολογική κρίση της αδεκάστου ιστορίας για το πρόσωπο και τα πεπραγμένα του μεγαλομάρτυρος Πατριάρχου Αγίου Γρηγορίου Ε΄, καθώς και για τους ρηχούς στην βαθύτερη ερμηνεία των ιστορικών πραγματικών δεδομένων εκείνης της χρονικής περιόδου παλαιούς και νεοφανείς επικριτές του, διαβάζουμε στην πληρότητά της, στον δωδέκατο τόμο της *«Ιστορίας του Ελληνικού Έθνους»*, όπου μεταξύ άλλων επισημαίνονται χαρακτηριστικά τα εξής: *«Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ και η Ιερά Σύνοδος βρέθηκαν σε εξαιρετικά δεινή θέση, αφ΄ ότου έφθασε στην Κωνσταντινούπολη η είδηση για την κήρυξη της Επαναστάσεως από τον Υψηλάντη. Τεράστια ήταν η ευθύνη τους για την τύχη του Γένους...*

Χαρακτηριστικά για τη στάση του Πατριάρχη...και για τον πατριωτισμό, το πνεύμα αυτοθυσίας και την πολιτική ευθυκρισία του είναι τα όσα γράφουν ο Μιχαήλ Οικονόμου και ο Νικόλαος Σπηλιάδης... «Και εγώ ως κεφαλή του Έθνους και υμείς ως Σύνοδος οφείλομεν να αποθάνωμεν διά την κοινήν σωτηρίαν».

Επικρίθηκε εν τούτοις ο Πατριάρχης και επικρίνεται ακόμη, επειδή έστερξε στον αφορισμό και έστειλε τις νουθετικές εγκυκλίους. Οι επικριτές όμως δεν αναλογίζονται τι θα πάθαινε το έθνος, αν ο Πατριάρχης τηρούσε αρνητική στάση απέναντι στις αξιώσεις του σουλτάνου. Συμμορφώθηκε, άλλωστε, τότε ο Πατριάρχης προς τη σταθερή παράδοση της Εκκλησίας, που με παρόμοια στάση κατόρθωνε σε ανάλογες κρίσιμες περιστάσεις να σώζει το Γένος. Άλλωστε θα ήταν εντελώς παράλογη και ανεύθνη διαφορετική απόφαση. Αν δεν γινόταν ο αφορισμός ήταν σχεδόν βέβαιο ότι θα εξοντώνονταν εκατοντάδες χιλιάδων Ορθοδόξων Χριστιανών.

Πραγματικά, ο αφορισμός και οι εγκύκλιοι του Πατριάρχη δεν είχαν επίδραση στην Ελλάδα. Η επανάσταση εξαπλώθηκε τον Απρίλιο, τον Μάιο και αργότερα, σε περιοχές, όπου είχαν ανακοινωθεί ο αφορισμός και οι εγκύκλιοι. Η μη επέκτασή της και σε άλλες περιοχές, όπως και η μη επικράτησή της σε ορισμένες, όπου είχε αρχίσει αλλά δεν μπόρεσε να σταθεροποιηθεί, οφειλόταν σε ποικίλους παράγοντες και ιδίως στη γεωγραφική θέση τους». Αποδεικνύεται συνεπώς, όπως εύστοχα γράφει ο Ν.Κ. Τωμαδάκης, ότι : «Το μέλλον του Ελληνισμού το εσχοχάζοντο Πατριάρχαι όπως ο Κύριλλος ο Λούκαρις ή ο Γρηγόριος ο Ε΄, διπλωμάται, οι οποίοι επλήρωσαν τους αγώνες των

(και την έναντι των Τούρκων διπλοπροσωπίαν των) με το σχοινί της αγχόνης των».

Στο ολισθηρό κατάντημα ορισμένων «τεταγμένων πολεμίων» της Ορθοδόξου Εκκλησίας και αφρόνων επικριτών του Αγίου Γρηγορίου του Ε΄, οι οποίοι ακόμη και σήμερα συνεχίζουν να κάνουν απερίσκεπτα λόγο περί «προδότου Πατριάρχου» και «εχθρού της επανάστασεως», η αποστομωτική απάντηση δίδεται από την ίδια την ιστορική πραγματικότητα και τους οπλαρχηγούς του αγώνος, οι οποίοι ουδόλως επίστευσαν ότι ο Πατριάρχης Γρηγόριος προέβη εκουσίως στον αφορισμό του Υψηλάντου και των αρχηγών της Επανάστασεως, αλλά γνώριζαν κάλλιστα ότι η ενέργεια αυτή ήταν προϊόν ωμής βίας και απροκάλυπτης απειλής από την Υψηλή Πύλη προς τον Πατριάρχη, ο οποίος με την πράξη του αφορισμού επεδίωκε να αποφευχθεί η από μέρους του Σουλτάνου βεβαία σφαγή και ο παντελής όλεθρος των χιλιάδων αθώων Χριστιανών.

Ο ίδιος ο Αλέξανδρος Υψηλάντης σε οδηγίες που έστειλε από το Κινσόβιο της Βεσσαραβίας προς τους αρχηγούς της Επανάστασεως, ανέφερε για τον αφορισμό αυτό: **«Ο μεν Πατριάρχης, βιαζόμενος παρά της Πόρτας, σας στέλνει αφοριστικά και εξάρχους, παρακινώντας σας να ενωθήτε με την Πόρτα. Εσείς να θεωρήτε ταύτα ως άκυρα, καθόσον γίνονται με βίαν και δυναστείαν και άνευ θελήσεως του Πατριάρχου».** Ο ίδιος ως αρχηγέτης της εθνεγερσίας στην τελευταία του προκήρυξη (8 Ιουνίου 1821) καταφέρεται κατά των στρατιωτών του εκείνων, οι οποίοι επέδειξαν δειλία και απειθαρχία και δεν επέμειναν στον αγώνα για να εκδικηθούν, όπως χαρακτηριστικά έγραφε: **«το ιερόν αίμα των κατασφαγέντων απανθρώπως κορυφαίων υπουργών της θρησκείας Πατριαρχών, Αρχιερέων και μυρίων άλλων αθώων αδελφών».**

Ακόμη όμως και αν δεν πείθονται από τις παραπάνω αψευδείς ιστορικές πηγές οι «τεταγμένοι επικριτές» και «εμπαθείς αρνητές» της αυτοθυσίας του εθνοϊερομάρτυρος Αγίου Γρηγορίου Ε΄, η πλέον αποστομωτική και ηχηρή απάντηση δίδεται σ' όλους αυτούς από το ίδιο το περιεχόμενο του σουλτανικού φερμανίου με το οποίο καθαιρείτο του πατριαρχικού θρόνου ο Γρηγόριος ως «...αρχηγός, μυστικός συμμετοχος της επανάστασεως...».

Στο φερμάνιο αυτό, όπου καταγράφονται οι λόγοι της καθαιρέσεως και καταδίκης εις θάνατον του Πατριάρχου, ο Σουλτάνος ευθέως κατηγορούσε τον Γρηγόριο ως αρχηγέτη της επανάστασεως των Ελλήνων και μεταξύ άλλων ανέφερε: **«Αλλ' ο άπιστος Πατριάρχης των**

Ελλήνων, ο οποίος έδωκεν άλλοτε δείγματα της προς την Υψηλήν Πύλην αφοσιώσεώς του αδύνατον να θεωρηθή αλλότριος των στάσεων του Έθνους του, τας οποίας διάφοροι κακότροποι και αναίσθητοι, παρασυρόμενοι υπό χιμαιρικών και διαβολικών ελπίδων διήγειραν, και χρέος του ήτο να διδάξη τους απλούς, ότι το τόλμημα ήτο μάταιον και ατελέσφορον. Διότι τα κακά διαβούλια δεν είνε δυνατόν ποτέ να ευδοκιμήσωσιν εναντίον της Μωαμεθανικής εξουσίας και θρησκείας...αλλ' εξ αιτίας της διαφθοράς της καρδιάς του, όχι μόνον δεν ειδοποίησεν, ουδ' επαίδευσεν τους απατηθέντας, αλλά καθ' όλα τα φαινόμενα ήτο και ο ίδιος αυτός, ως Αρχηγός, μυστικός συμμετοχος της επαναστάσεως, και αδύνατον να μην αφανισθή και να μη πέση εις την οργήν του Θεού όλον σχεδόν το Έθνος των Ελλήνων, αν και εν αυτώ, είνε και πολλοί αθώοι.

Καθ' ον καιρόν εγνώσθη η αποστασία, η Υψηλή Πύλη συμπάθειαν λαβούσα προς τους αθλίους ραγιάδες της, ενησχολήθη να επαναφέρη τους πλανηθέντας διά της γλυκύτητος εις την οδόν της σωτηρίας των, και επ' αυτώ τω σκοπώ εξέδωκε και πρόσταγμα, διατάσσουσα και συμβουλεύουσα τον Πατριάρχην τα προς τον σκοπόν τούτον, και προσκαλούσα αυτόν ν' αφορίση όλους τους αποστατήσαντας ραγιάδες όπου και αν ήσαν. Αλλ' αντί να δαμάση τους αποστάτας και να δώση πρώτος το παράδειγμα της επιστροφής εις τα καθήκοντά των, άπιστος ούτος έγινεν ο πρωταίτιος όλων των αναφυσίων ταραχών. Είμεθα πληροφορημένοι ότι εγεννήθη ο ίδιος εν τη Πελοπόννησω, και ότι είναι συνένοχος όλων των αταξιών, όσας οι αποπλανηθέντες ραγιάδες έπραξαν κατά την επαρχίαν Καλαβρύτων...Επειδή δε παντοχόθεν εβεβαιώθημεν περί της προδοσίας του, όχι μόνον εις βλάβην της Υψηλής Πύλης, αλλά και εις όλεθρον αυτού του ιδίου Έθνους του, ανάγκη ήτο να λείψη ο άνθρωπος ούτος από προσώπου της Γης, και διά τούτο εκρεμάσθη προς σωφρονισμόν των άλλων».

Ο απαγχονισμός λοιπόν του Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' ενίσχυσε την αγωνιστική θέληση των οπλαρχηγών του Αγώνα του 1821 και των παλικαριών τους, οι οποίοι αγωνίσθηκαν για να εκδικηθούν και να ελευθερώσουν την υπόδουλη πατρίδα. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικοί οι κατά την περίοδο της επαναστάσεως στίχοι: «Κτυπάτε πολέμαρχοι, μη λησμονείτε το σχοινί, παιδιά του Πατριάρχου», στους οποίους, όπως τονίζει ο Δ. Φωτιάδης, επιβεβαιώνεται ότι : «η αγχόνη που πήρε τη ζωή του (Πατριάρχη Γρηγορίου Ε') αντί να απελπίση το αγωνιζόμενο έθνος, αντίθετα χαλύβδωνε την απόφασή του να ζήση ελεύθερο ή να πεθάνη».

Το φρικτό ικρίωμα της αγχόνης και το «σχοινί» του Πατριάρχου, ο οποίος θυσιάστηκε υπέρ πίστεως και πατρίδος, γενόμενος μέσα στους αιώνες το ακατάλυτο «σύμβολο» της αδούλωτης Ρωμοσύνης, ο μέγας εθνοϊερομάρτυρας του Γένους, όπως ήταν φυσικό, συνεκλόνησε τον Ελληνισμό και αναστάτωσε τους χριστιανικούς λαούς της Ευρώπης, και ιδίως την Ρωσία, επηρεάζοντας καταλυτικά τη σχέση τους με την Υψηλή Πύλη. Τα αισθήματα των χριστιανικών λαών απέναντι στο μαρτύριο του εθνοϊερομάρτυρος Πατριάρχου μπορούμε να τα καταλάβουμε και μέσα από τους στίχους του κορυφαίου «Ύμνου εις την Ελευθερίαν :

«Κειές τες δάφνες, που εσκορπίστε/ τώρα πλέον δεν τες πατεί,/ και το χέρι, όπου εφιλήστε,/ πλέον, α! πλέον δεν ευλογεί.// Όλοι κλαύστε, αποθαμένος/ ο αρχηγός της Εκκλησίας/ κλαύστε, κλαύστε, κρεμασμένος/ ωσάν να τανε φονιάς.// Έχει ολάνοιχτο το στόμα/ π' ώρες πρώτα είχε γευθή/ τ' Άγιον Αίμα, τ' Άγιον Σώμα/ λες πως θε να ξαναβγή// η κατάρα που είχε αφήσει/ λίγο πριν να αδικηθή/ εις οποίον δεν πολεμήσει,/ και ημπορεί να πολεμή.// Την ακούω, βροντάει, δεν παύει/ εις το πέλαγος, εις την γη,/ και μουγκρίζοντας ανάβει/ την αιώνιαν αστραπή.».

Ο πολύς Κωνσταντίνος Παπαρρηγόπουλος αναφερόμενος στην τιμή που απέδωσε το νεοσύστατο ελληνικό κράτος στον εθνοϊερομάρτυρα Άγιο Γρηγόριο Ε΄ αναγνωρίζοντας την «υπέρ όλου του έθνους αφοσίωσί» του, η οποία έφθασε στην υπέρτατη θυσία και αυτής ακόμη της ζωής του, γράφει χαρακτηριστικά: *«πώς να μη ανακαλέσω εις την μνήμην της παρούσης γενεάς την τελευταίαν εκατόμβην (δηλ. του 1821), ην ο κλήρος ημών έθυσεν υπέρ πίστεως και πατρίδος; Πρώτον εν αυτή έπεσεν ο Οικουμενικός εκείνος Πατριάρχης, του οποίου την εικόνα έστησεν η ευλαβής ευγνωμοσύνη της παρούσης γενεάς παρά τα Προπύλαια του Εθνικού Πανεπιστημίου, ως οικονόμον και φρουρόν πάσης πνευματικής του έθνους επιδόσεως. Ο Γρηγόριος Ε΄ είχε άμα μεν την καρτερίαν του μάρτυρος, άμα δε την του κυβερνήτου δεξιότητα και όσον περί τα έσχατα της ζωής εμαραίνετο εν αυτώ η της διανοίας δύναμις και η του σώματος ρώμη, επί τοσοούτον εκρατύνετο η υπέρ του όλου έθνους αφοσίωσις».*

Το ανεξάλειπτον της αξίας της υπέρτατης του εθνοϊερομάρτυρος Οικουμενικού Πατριάρχου αγίου Γρηγορίου Ε΄ υπέρ της ελευθερίας και σωτηρίας του Γένους υπογραμμίζει ο ιστορικός και πολιτικός Σπυρίδων Τρικούπης, ο οποίος ομιλών ενώπιον της Βουλής των Ελλήνων στις 3 Αυγούστου του 1864, έλεγε: *«Απατώνται, κύριοι, μεγάλην απάτην, όσοι νομίζουσιν ότι εν τω συντάγματι της 3^{ης} Σεπτεμβρίου εγράφη το*

πρώτον η ανεξαρτησία. Η ανεξαρτησία εγράφη το 1821. Και θέλετε να σας είπω ποίαν ημέραν; Εγράφη κατά την ημέραν, καθ' ην ο μέγας Ποιμενάρχης των Ορθοδόξων λαών, εξερχόμενος από τα άγια των αγίων εκρεμάσθη αγιάζων και αγιαζόμενος και τρώγων ακόμη τον άγιον άρτον και πίνων ακόμη το αίμα του Κυρίου. Εκείνην την ημέραν εγράφη το δόγμα της ανεξαρτησίας. Και θέλετε να σας είπω πού εγράφη; Εν ταις καρδίαις σας. Και διά ποίας ύλης εγράφη; Διά του αίματος του Γρηγορίου. Τοιαύτη γράφη, κύριοι, αδύνατον ποτέ να εξαλειφθεί».